

กำหนดเกษียณอายุไม่ใช้หนทางคืนสำหรับชีวิต

..... ระบุที่ ๘๓๖๖

"กำหนดเกษียณอายุไม่ใช้หนทางคืนสำหรับชีวิต" น่าจะเป็นแนวคิดความเชื่อซึ่งบุคคลผู้เข้าถึงแล้วย่อมหยั่งรู้ความหมายได้เองโดยนัย หากจะให้ขยายความต่อไปอีกคงขอล่าวว่า "กำหนดเกษียณอายุ ไม่ใช้หนทางคืนสำหรับชีวิตคนผู้มีความรักความจริงใจในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์ โดยเหตุที่อีกด้านหนึ่งย่อมช่วยให้คนมีโอกาสมองเห็นวิถีทางอันสว่างไสวและเข้าถึงความสุขลึกซึ้งยิ่งขึ้น"

ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเรามักได้ยินและพบความจริงเป็นครั้งคราวว่า มีหลายต่อหลายคนถึงเป็นผู้ซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับสูงด้วยตำแหน่งบริหารและถืออำนาจปกครองคน หลังจากเกษียณอายุและพ้นออกมาได้ไม่นานนักก็มีแนวโน้มจากผลกระทบทางด้านจิตใจ จนทำให้สุขภาพของร่างกายต้องทรุดโทรมลงไปอย่างรวดเร็ว หรืออย่างน้อยก็กลับไม่บังจำเป็นเจ้าที่รำลึกทำให้ชีวิตคนและอาจถึงครอบครัวว่าจะต้องอับเฉา หรือไม่ก็นำเวลาไปใช้เที่ยวเตร่ทำให้อายุสั้นลง เสียวิถีทางอันพียงนำสู่คุณค่าสาระสิ่งเหลือทิ้งไปได้ บางรายถึงขั้นเจ็บป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล จนอาจเลยไปถึงการสูญเสียชีวิตอันเป็นที่รักก็มีให้เห็นกันมาแล้ว

บนพื้นฐานเดียวกันแต่เป็นมุมกลับ อาจมีหลายคนที่มีองค์การใดกลัดกลอนอยู่ ดังนั้นเมื่อรู้ตัวว่าคนใดเกษียณเข้าไปทุกขณะ มักใช้โอกาสซึ่งยังมีตำแหน่งและอำนาจในด้านการทำงานเป็นเครื่องมือเตรียมการเพื่อประโยชน์ส่วนตน อีกทั้งอาจมีการรับงานพิเศษอันมีค่ามีสแอมแปงเป็นเงื่อนโซ่ไว้ เพื่อว่าเมื่อถึงช่วงเกษียณอายุจะทำให้ตนมีอำนาจบนพื้นฐานด้านธุรกิจ และยังคงมีงานซึ่งได้รายได้ก็อีกทั้งมีหน้ามีตาอยู่ในสังคมระดับสูงต่อไป ซึ่งเรียกกันว่า "คนจมน้ำไม่ลง" ลักษณะเช่นนี้ย่อมมีผลทำลายศรัทธาซึ่งชนรุ่นหลังควรมีต่อผู้ใหญ่ เพื่อช่วยให้สังคมสามารถสืบต่อสิ่งที่ตั้งความอันพียงนำมาซึ่งความมั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคต

อีกทั้งยังมีหลายคนเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน ขณะที่ช่องทางในด้านการเมืองเปิดโอกาสให้คนชั้นสู่อำนาจในระดับสูง โดยกล่าวอ้างว่าตนต้องการใช้ชีวิตส่วนที่ยังเหลืออยู่ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองต่อไปอีก ในขณะที่พื้นฐานเวทีและช่องทางดังกล่าว หากมองที่โครงสร้างและระบบการจตุการรวมถึงแนวคิดทำให้เห็นว่า มีลักษณะเช่นบริษัทธุรกิจเพื่อตัวเองและพรรคพวกอย่างเห็นได้ชัด

อนึ่ง ในช่วงหลัง ๆ หลายครั้งหลายหน มักมีผู้มาขอจ้างให้ไปพูดในที่ชุมชน โดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงช่วงเกษียณกันยายนซึ่งถือเป็นกำหนดเกษียณอายุการทำงานในด้านทางกรในหัวข้อเรื่อง "การเตรียมตัวก่อนเกษียณ" หากนำสภาพดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้งซึ่งน่าจะอ่านใจฝ่ายจิตได้ว่า คงต้องการเพียงแต่ให้แนะนำเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า มากกว่าความหวังที่จะได้เห็นคนบริวารจากรากฐานตนเอง ให้สามารถสืบสานงานซึ่งหวังว่าน่าจะมีผลสร้างสรรค์คุณค่าทั้งแก่ตนและสังคมต่อไปได้

ทั้ง ๆ ที่ใจตัวเองมองเห็นว่า ถ้าถือเอาธรรมชาติจากรากฐานชีวิตแต่ละคนเป็นเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ในการคิดและมองปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง การเตรียมตัวก็น่าจะขึ้นอยู่กับแต่ละคนอีกทั้งไม่จำเป็นที่จะต้องทำเพียงช่วงสั้น ๆ แค่นั้น เข้าใจในอีกด้านหนึ่งว่าเมื่อมีความต้องการมาถึงคนย่อมควรสนองตอบโดยถือเป็นหน้าที่ เนื่องจากธรรมชาติของคนซึ่งอยู่รวม ๆ กันเป็นกลุ่มน่าจะมีผู้ซึ่งเตรียมตัวมาแล้ว โดยที่เข้าถึงจุดซึ่งพร้อมรับได้ ไม่ว่ามีมากมีน้อย

อนึ่ง อาจมีบางคนขณะที่ดำรงชีวิตภายในระบบการทำงานซึ่งตนประจำอยู่กับหน่วยงานของรัฐแม้ของเอกชน ลอยจากงานเสมือนเกษียณตัวเอง แต่จริง ๆ แล้วก็คือ "ภาพเฉพาะหน้า" เพราะในที่สุดก็เห็นว่าการออกไปใช้ชีวิตแสวงประโยชน์ส่วนตนในรูปแบบอื่นซึ่งได้รับผลตอบแทนมากกว่าอยู่ที่เดิม อีกทั้งยังอาจเชื่อว่ามิใช่จะทำอะไรก็ตามมิอะไรก็ตามความอยากของตัวเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็ยังคงถือเสมือนมุ่งสู่วิถีทางเดิมอย่างปราศจากก้าวร้าวของการทรนกล้มมาสู่ทิศทางซึ่งควรถือว่าอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติของผู้ผ่านการเรียนรู้มาจากประสบการณ์ชีวิตอย่างอิสระระดับหนึ่งแล้ว

ซึ่งสิ่งทั้งหมดเท่าที่กล่าวมาแล้ว หากมองจากพื้นฐานหลักการณ์อันควรถือไว้คือสังฆธรรมซึ่งช่วยชีวิตแต่ละคน มีความมั่นคงยั่งยืนได้อย่างแท้จริงอันได้แก่ "วิถีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตบนพื้นฐานความคิดที่มีลักษณะเป็นธรรมจักร โดยมีเหตุและผลสอดคล้องกันและกัน ทำให้สามารถเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างที่เชื่อมโยงถึงกันได้อย่างลึกซึ้ง" น่าจะเห็นว่าภรณ์ซึ่งหยิบยกมาเป็นตัวอย่างทั้งหมด ไม่ว่าจะมองที่รูปลักษณะใดล้วนทำให้เข้าใจว่า ชีวิตการทำงานเท่าที่ผ่านพ้นมายังไม่อาจช่วยให้คนหลุดพ้นออกมาจากวงจรซึ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลภาวะมีภรณ์ ทำให้คิดจะแยกกระดุมมุงสู่วิถีทางเก่าต่อไปอีก

ดังเช่นที่หลักธรรมได้ระบุถึงความจริงไว้ว่า "คนเรารวมเกิดมาเพื่อชกใช้กรรม" ซึ่งมีความหมายค่อนข้างลึกซึ้ง และน่าจะหมายความถึงช่วงชีวิตเริ่มแรกเป็นเพราะยังมีกรรมเป็นเงื่อนไขแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองจึงจำต้องเกิด ครั้นเกิดมาแล้วก็จำเป็นต้องคืนสนองผู้ให้ตนอยู่รอด และมีโอกาสสร้างบรรณสิ่งที่ดีงามตามแนวความคิดความเชื่อแห่งตน และขณะเดียวกันในมุมกลับย่อมมีการเรียนรู้เหตุและผลช่วยให้จิตใจเปิดกว้าง เป็นการจรรโลงเงื่อนไขซึ่งแฝงแฝงอยู่ให้เบาบางลงไป เปลี่ยนมาอยู่ในสภาพที่เข้าใจและยอมรับความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น จึงสามารถทำงานต่อไปอย่างผู้สร้างสรรค์รวมถึงมีความสุขอยู่กับการทำงานด้วย

ถ้ากล่าวในเชิงเคียดเสียดจากผู้ใหญ่บางคนในสังคม ซึ่งมักได้ยินเป็นครั้งคราวว่า "ชั้นหลังเลื่อนง่าย แต่ลงจากหลังเลื่อนนั้นชันจะยากยิ่ง" คงไม่มองเลืกด้วยความหมายเพียงที่ตำแหน่งและอำนาจ แม้ทรัพย์สินเงินทองรวมถึงเกียรติยศและชื่อเสียงซึ่งเป็นเรื่องไม่จริงจิงอะไร หากมองได้ลึกซึ้งถึงรากฐานสังฆธรรมน่าจะเข้าใจได้ว่า "เลืกตัวจริงคือเงื่อนไขที่แอบแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองโดยแท้"

ดังที่กล่าวล้นทะลุมาได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า "การเอาชนะใจตนเองได้ ถือเป็นบุญอันประเสริฐสุดแล้ว" แม้การทำงานสืบต่อไปก็สามรถช่วยให้งานปฏิบัติในสิ่งซึ่งมีคุณค่าอย่างแท้จริง และเมื่อพบปัญหาแทนที่จะรู้สึกห่อตอหดกลับเข้าใจได้ว่าคือสังฆธรรมช่วยให้เห็นอีกด้านหนึ่งว่า ถือเป็นกำไรชีวิตเพราะเปิดโอกาสให้ตนเรียนรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บุคคลใดมีโอกาสพบความจริงดังกล่าแล้วได้ทั้งหมดตั้งแต่ชีวิตตนยังไม่ถึงช่วงเกษียณอายุ เมื่อผ่านเกณฑ์เกษียณไปแล้วย่อมมุ่งทำงานเพิ่มขึ้นอย่างปราศจากความห่อตอหดหากงานปฏิบัติอย่างมีความสุข ดังเช่นที่ได้มีการชี้แนะไว้ว่า "การศึกษาศาสนาในชั้นพื้นฐานจะเกิดความรู้ได้อย่างแท้จริงจากการมุ่งมั่นปฏิบัติ" และคงต้องขยายความต่อไปอีกว่า ควรเป็นงานซึ่งกระทำจากรากฐานความรักความจริงใจที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือที่เรียกกันว่า "มีอุคมากรรม" ส่วนจะเริ่มค้นจับงานใดย่อมได้หากรู้สึกห่าทหายที่จะทำแม้ไม่ใช่สิ่งซึ่งตนเรียนมาจากสถาบันการศึกษา และในที่สุดเมื่อถึงช่วงหนึ่งน่าจะพบเองว่า สิ่งที่ตนเรียนหรือไม่ได้เรียนมาก็ตามย่อมมาลงตัวถึงจุดเดียวกันได้ จึงนำสู่ประโยชน์ได้ทุกเรื่อง

ความหมายของเกณฑ์เกษียณอายุ

วัย 60 ปี ซึ่งองค์กรงานในด้านทางการทั้งหลายของสังคมถือเป็นเกณฑ์เกษียณอายุการทำงาน เป็นสิ่งซึ่งกำหนดขึ้นโดยคน และธรรมชาติของคนย่อมมีเลืกเจือปนอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่คนเป็นผู้กำหนดย่อมหวังนำใช้ประโยชน์ไม่ว่ากฎเกณฑ์ใด จึงยอมเปลี่ยนแปลงได้เสมอไม่ว่าเร็วหรือช้า หากนำใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ทำให้มีโอกาสเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นผลคิดตามมาเป็นช่วง ๆ

แต่อีกด้านหนึ่ง เกณฑ์เกษียณอายุซึ่งนำมากำหนดมาใช้เป็นกฎระเบียบเท่าที่ถือปฏิบัติกันมาแล้วก็เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางสืบหอดต่อ ๆ กันมา ดังนั้นจึงมองแค่เพียงด้านเดียวว่าคือสิ่งซึ่งคนกำหนดคงยังไม่น่าจะชอบด้วยเหตุและผล หากอีกด้านหนึ่งน่าจะถือเป็นวัชระกรรมด้วย ดังนั้นถ้าคิดเปลี่ยนแปลงหากขาดความรู้รอบรอบพอจะก่อให้เกิดความระส่ำระสายขึ้นในสังคมนี้ต่อไปจนแก้ไขได้ยาก

ดังนั้นแม้การนำปฏิบัติให้ใช้ว่า เป็นเพียงมุ่งหวังทำความกระเบื้องแต่เพียงอย่างเดียว ดังเช่นที่บุคคลผู้ บริหารยุคปัจจุบันหลายต่อหลายคน มักคิดว่าที่จะอ้างกฎระเบียบเพื่อพบปัญหา และเลยไปถึงการพิจารณาแก้ไขโดย ใช้กฎระเบียบเป็นเครื่องมือจนกระทั่งคิดเบ็ดเสร็จ แทนที่จะมองอีกด้านหนึ่งคือความเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงเหตุและผล เพื่อการยอมรับ ซึ่งจริง ๆ แล้วการนำปฏิบัติให้ได้ผลอย่างจริงจังน่าจะถือว่าด้านนี้มีความสำคัญมากกว่าด้วย

อย่างไรก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงได้ แต่การใดจะคิดปรับเปลี่ยนเพื่อหวังปรับปรุงแก้ไขให้ได้- รับผลดี ย่อมไม่ควรมองและอ้างเพียงเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้และทั้งนั้นไม่ว่า เรื่องใดลงได้มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยว- ข้องถึงรากฐานชีวิต คงต้องมองจากความรู้สึกซึ่งเห็นได้รอบด้าน อีกทั้งมองภาพทุกสิ่งทุกอย่างที่เชื่อมโยงถึงกันหมด รวมทั้งไม่ควรให้ผลเน้นที่บุคคลใดแม้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ชีวิตการทำงานควรเข้าถึงโครงสร้างใดก่อนเกษียณอายุ

ก่อนอื่น ใครที่มุ่งเน้นที่หลักการของความเป็นครู เนื่องจากถือเป็นปัจจัยพื้นฐานซึ่งสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจาก มีบทบาทกำหนดทิศทางของกระแสการสืบทอดสิ่งที่สร้างสรรค์ให้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามความคาดหวังของ ทุกคน แต่ก็ไม่ควรมองจากทรรศนะที่คับแคบว่า ครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่สอนศิษย์ซึ่งคนรู้จักเป็นการส่วนตัวภายใน- โรงเรียนแม้ในมหาวิทยาลัย และมุ่งสอนจากตำรา รวมถึงจากปากตัวเอง ยิ่งสั่งให้ต้องเชื่อและปฏิบัติตามคำสั่งด้วย

หากควรหยั่งรู้และ เข้าใจถึงความจริงของชีวิตซึ่งมีกระแสสานถึงสังคมอย่างลึกซึ้งว่า "ครูที่แท้จริงคือชีวิต- แต่ละคน ซึ่งเมื่อมีโลกาเสกโคตรขึ้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว สามารถนำปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นที่ยอมรับจากคนทั่วไปยังเป็น- ชนรุ่นหลังด้วยความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติว่า ถือเป็นแบบอย่างที่ดีได้อย่างสนิทใจ"

บุคคลผู้ใดที่ดูรากฐานจิตใจเข้าถึงความเป็นครูแล้ว ย่อมเกิดความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติจากตัวเองว่า "คน- มีหน้าที่เรียนรู้จากเพื่อนมนุษย์โดยเฉพาะจากชนรุ่นหลัง มากกว่าสิ่งที่คนได้ให้ความรู้แก่เขาทั้งหลาย" ยิ่งผู้ซึ่ง ทำหน้าที่สอนอยู่ในสถาบันการศึกษาโดยตรงควรแสดงออกให้ปรากฏแก่สายตาคนในสังคมอย่างชัดเจน จึงจะช่วย สร้างบรรยากาศให้เกิดความหวังและความอบอุ่นแก่คนหิวโหย และได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงว่า เป็นผู้มีความ- รับผิดชอบเป็นครูอย่างแท้จริง

อนึ่ง ถ้าจะให้แจกแจงความหมายดังกล่าวคงอธิบายได้ว่า "เป็นบุคคลซึ่งรากฐานชีวิตตนเองเปลี่ยนแปลง มาถึงจุดที่เกิดความเข้าใจในสังขารมได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง ย่อมเกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง จึง เปี่ยมพันด้วยเมตตาธรรมและสะท้อนแนวคิดที่ทุกกิจกรรมที่มีแก่การให้โอกาสแก่ชนรุ่นหลัง เพื่อหวังพัฒนาขึ้นมา จากรากฐานจริงของแต่ละคนอย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเข้าใจในธรรมชาติของการเรียนรู้ซึ่งศึกษา ความถูกต้องจากความผิดพลาดอันเกิดจากการพิจารณาตัดสินใจของแต่ละคน"

ดังนั้นจึงพบความจริงว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนในสังคมน่าจะสะท้อนภาพความจริงออกมาปรากฏ เองอย่างชัดเจนว่า ในช่วงเริ่มแรกของชีวิตเราทั้งหลายที่เกิดมา คงต้องตกอยู่ในสภาพผู้รับจากคนอื่น ครั้นเมื่ออายุ ผ่านพ้นถึงช่วงหนึ่งแล้ว น่าจะปรับเปลี่ยนจากรากฐานตัวเองมาเป็นผู้ให้" ซึ่งสิ่งนี้มีใช้หรือที่มีโอกาสช่วยให้สังคมอยู่ รอด อีกทั้งสืบทอดกระแสการสร้างสรรค์ให้ยืนยงต่อไปตามเหตุและผล

อนึ่ง ยังมีเงื่อนไขที่ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนต่อไปอีกคือ เมื่อแต่ละคนมีรากฐานจิตใจเป็นสิ่งที่กำหนด แนวคิดและพฤติกรรม "การให้จากรากฐานจิตใจจึงถือเป็นสิ่งบริสุทธิ์และประเสริฐสุดแล้ว" เพราะถือได้ว่าให้ใน ลักษณะที่ ไม่อาจมีสิ่งใด เข้าไปแอบแฝงอยู่ในส่วนลึก ซึ่งบุคคลผู้ใดปฏิบัติมาแล้วจากอดีตย่อมมีความชัดเจนให้ เชื่อ ถือได้ และผู้ใดปฏิบัติมาแล้วย่อมไม่มีเงินทองและวัตถุมาเทียบได้บริจาคให้ใครต่อใคร เพราะในวิถีชีวิตตัวเอง ไม่เคยสะสมสิ่งใดในค้ำวนวัตถุไว้เกินเหตุและผลเพื่อการดำรงชีวิตให้ตนมีโอกาสเรียนรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ลึกซึ้งยิ่ง

หากคนในสังคมซึ่งชีวิตเติบโตขึ้นถึงวัยกลางคน สามารถเข้าถึงโค้งแห่งความรู้สึกดังกล่าวแล้วเป็นส่วน-
ใหญ่ ชีวิตในคืนที่ยังเหลืออยู่ของแต่ละคนย่อมส่งผลสร้างสรรค์สังคมได้อย่างแท้จริงด้วยตนเองไม่ว่าใครจะปฏิบัติ
หน้าที่การงานอะไรก็ตาม เพราะแนวคึกและพฤติกรรมซึ่งแสดงออกจากธรรมชาติของจิตใจมีเหตุผลสร้างทั้งคน
และงานร่วมกันทั้งสองด้าน หรืออาจกล่าวว่า“เกิดความสำเร็จพร้อมของธรรมชาติซึ่งถือศีลธรรมเป็นฐานรองรับ
ชีวิต”

จึงขออนุญาตกล่าวไว้ ณ ที่นี้ว่า ผู้บริหารที่แท้จริงย่อมมีคุณสมบัติความเป็นครูดังกล่าวแล้วอยู่ในรากฐาน
เมื่อกกล่าวถึงผู้บริหารโปรคย่ำเข้าใจว่าจะต้องเป็นบุคคลผู้มีตำแหน่งและก้าวสูงยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ ดังเช่นที่หลาย
ต่อหลายคนมักแสดงออกให้อ่านได้ถึงความรู้สึกเช่นนั้น หากขออนุญาตกล่าวว่า ใครจะเป็นอะไรแม้ครูชาวบ้าน
หรือผู้ที่เรียกตัวเองว่าเป็นนักวิชาการและปากบอกว่าไม่สนใจงานบริหาร คงไม่ลืมว่าทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งคนปฏิบัติ
ย่อมมีการบริหารและการจัดการเป็นพื้นฐานอยู่ด้วย จึงกล่าวได้ว่า“ถ้าไม่รู้จักบริหารตนเองให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่
สับสน ท่ามกลางภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะบริหารงานใดแม้งานการศึกษาและค้นคว้าวิจัย
หากเป็นไปได้ก็เพียงช่วงสั้น ๆ เท่านั้น แต่ทั้งต้องรับผิดชอบต่อระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้”

อย่างไรก็ตามหากเข้าถึงหลักธรรมน่าจะรู้เองว่า บุคคลผู้ซึ่งรากฐานชีวิตเข้าถึงโค้งของธรรมชาติ ซึ่งช่วย
ให้คนสามารถหวนกลับมามองเห็นความจริงที่ปรากฏอยู่ในอีกด้านหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง หาใช่ว่าจะต้องเป็นคนแก่หรือ
ล่วงวัยกลางคนไปแล้วไม่ เพราะหลักธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่าทุกชีวิตและทุกสิ่งมีพื้นฐานเป็นของตัวเองอย่างอิสระ
ดังนั้นคุณสมบัติดังกล่าวอาจมีอยู่ในบุคคลวัยไหนและอยู่ในสภาพอย่างไรก็ได้

แต่ถ้าคนส่วนใหญ่เมื่อเติบโตขึ้นมาถึงวัยกลางคน ทั้งในด้านความเติบโตทางการงานและชีวิต หากราก-
ฐานจิตใจปรับเปลี่ยนมาถึงจุดนี้ด้วยย่อมเชื่อมั่นได้ว่า น่าจะมีพื้นฐานกำหนดให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างถึงรากฐาน
ด้วย ดังตัวอย่างเช่นที่กล่าวไว้แล้วในที่ต่าง ๆ เป็นช่วง ๆ ว่า “บุคคลใดที่ใช้ชีวิตเป็นครูแต่ยังคงคิดว่า คนเป็น-
ฝ่ายที่ให้แกศึกษามากกว่าย่อมวิเคราะห์ได้ว่า ผลแห่งความเป็นครูที่แท้จริงคงยังไม่ถึงจุดเกิด จนกว่าจะถึงจุดซึ่ง
เริ่มคิดว่าความรู้ที่คนให้ศึกษายังน้อยกว่าสิ่งซึ่งคนได้รับจากชีวิตเขาทั้งหลาย เมื่อนั้นจึงเชื่อมั่นว่าความเป็นครู
ที่แท้จริงได้เกิดขึ้นแล้ว”

จากสภาพที่เป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการชกต่ออายุเกษียณเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ น่าจะช่วยให้รู้ถึง
ความจริงว่า แม้จากช่วงกลางคนจนถึงเกณฑ์เกษียณอายุ หลายต่อหลายคนก็ยังไม่ถึงโค้งของศีลธรรมดังได้
กล่าวแล้ว จึงน่าจะอ่านได้ว่า นี่คือการภาพถึงภาวะตกต่ำของสังคมปัจจุบันอันมีความจริงให้เชื่อถือได้

อย่างไรก็ตาม หาใช่ทุกคนจะป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากธรรมชาติซึ่งถือพื้นฐานของชุมชนอันมีคนอยู่
ร่วมกันย่อมมีการกระจายสู่ทั้งสองด้าน ส่วนผู้ที่เข้าถึงแล้วตั้งแต่ยังไม่สูงนัก ย่อมมุ่งมั่นทำงานอย่างผู้หยั่งรู้ถึง
คุณค่าตนเองอย่างลึกซึ้ง และสานถึงผู้นบนพื้นฐานภาวะความหลากหลายช่วยให้เข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจึงสามารถ
สะท้อนให้หลายคนเห็นว่า“เป็นผู้ทำงานอย่างมีความสุข” จึงไม่สนใจกับเส้นเกษียณซึ่งมีอำมิสผูกพันอยู่ด้วย ไม่ว่า

หากสามารถเข้าใจสิ่งที่กล่าวมาแล้วได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง น่าจะกล่าวได้ว่า “การเตรียมตัวก่อนเกษียณ”
ซึ่งมักนำมากำหนดหัวข้อเพื่อการอบรมกันทั่ว ๆ ไปในขณะที่แต่ละคนกำลังจะมีอายุครบ 60 ปีตามเกณฑ์กำหนดนั้น
ไม่จำเป็นจะได้รับผลคุ้มค่าสัก เพราะการเตรียมตัวซึ่งควรจะได้รับผลชัดเจนมากกว่าน่าจะเริ่มต้นโดยแต่ละคนมาแล้ว
อย่างป็นธรรมชาติ และมีทฤษฎีสำคัญอีกดอกหนึ่งคือ “ผู้ใหญ่ควรมีการแสดงออกให้คนรุ่นหลัง รวมถึงผู้ซึ่งปฏิบัติ
งานในระดับรอง ๆ ลงมาทั้งถือป็นแบบอย่างที่ดีได้อย่างชัดเจนด้วย”

ชีวิตที่เข้าถึงแล้วจะได้รับอะไรเป็นผลตอบสนอง

บุคคลผู้มีลักษณะและคุณสมบัติดังกล่าวย่อมทำงานอย่างมั่นคงอยู่บนรากฐานความรู้สึก ซึ่งเจริญด้วยสมาธิ

ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เนื่องจากยิ่งนำปฏิบัติก็ยิ่งห่างจากอิทธิพลรูปวัตถุช่วยให้สามารถมองเห็นธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ แม้เกิดปัญหาแทนที่จะรู้สึกทุกข์กลับหวนมามองอีกด้านหนึ่งว่า ก็ใครผู้ฝึกให้คนหยั่งรู้คุณค่าตัวเองบนรากฐานซึ่งลึกซึ้งแน่นหนายิ่งขึ้นไปอีก และอีกด้านหนึ่งย่อมช่วยให้หยั่งรู้ถึงความจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างผู้รู้เท่าทันด้วย ดังที่ปรากฏคำสอนซึ่งท้าทายต่อการถกกันหาความจริงว่า "การศึกษาธรรมย่อมไต่จากการทำงาน"

มาถึงขั้นนี้ทำให้มองเห็นความจริงได้ชัดเจนแล้ว จากคำกล่าวซึ่งเคยได้ยินมาในอดีตว่า "ถ้ามุ่งมั่นทำงานที่ตนรักและสนใจอย่างจริงจัง คงไม่ต้องเกรงว่าจะหางานทำไม่ได้" แต่ใคร่ขอล่าวลึกลงไปอีกระดับหนึ่งว่า "งานที่รักและสนใจนั้น ต้องอยู่บนฐานของความรักความจริงใจอันหึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย จึงจะดีผลอย่างชัดเจนให้เชื่อมั่นได้" และถ้านำปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์พร้อมคงพบว่า มีคนอื่นมาหาและเอางานมาให้พร้อมกับความรู้สึกรักศรัทธา จึงขึ้นอยู่กับตัวเองว่าจะเลือกทำอย่างไรก่อนหลังซึ่งคงเป็นไปตามเหตุและผลแทนการนึกถึงพรรคพวก

ดังนั้น ถ้านำเอาเนื้อหาสาระทั้งหมดจากบทความเรื่องนี้มาประมวลเข้าด้วยกันคงไม่บังอาจกล่าวเป็นอย่างอื่นนอกจาก ขอสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้ที่ถึงวัยเกษียณอายุแล้ว และเข้าถึงโค้งที่มุ่งสู่สังขารได้แล้ว มีความเข้มแข็งที่จะมุ่งมั่นทำงานบนพื้นฐานวิถีน้อย่างมั่นคงตลอดไป กับอีกด้านหนึ่งพึงสำนึกเสมอว่า พฤติกรรมทั้งหลายรวมถึงแนวคิดซึ่งแต่ละคนแสดงออก ย่อมมีเหตุมีผลถ่ายเทสู่ชนรุ่นหลังอย่างเป็นธรรมชาติด้วย.